

Van spoorloos naar roerloos archief: Een zoektocht naar de nalatenschap van Jeanne Brabants

-- Karlijn Clocheret --
-- Heleen Vanhoutte --
-- Elizabeth Tack --

In 2020 openden in Antwerpen twee tunnels. Ze werden vernoemd naar Jos en Jeanne Brabants, twee dansende zussen die heel wat betekend hebben voor het culturele landschap van de stad. Dat het uitgerkend ging om de tunnels op de Frankrijklei onder het Operaplein is wellicht geen toeval: Jeanne Brabants, de oudste zus, installeerde in 1951 een balletopleiding binnen de Koninklijke Vlaamse Opera, waarvan het gebouw nog steeds vlak bij de nieuwe tunnels gelegen is. Deze opleiding zou later uitgroeien tot de Koninklijke Balletschool, waar balletdansers zich tot professionelen konden ontwikkelen. De choreografe richtte vervolgens in 1969 het Koninklijk Ballet van Vlaanderen op dat voor zeer lange tijd een wereldwijd gekend en geliefd gezelschap was. De belangrijke rol van Jeanne Brabants in de groei van de Vlaamse balletkunst valt dus niet te negeren. Voor haar komst stond die in de spreekwoordelijke kinderpontes, maar Brabants maakte haar volgroei. In 2014 fuseerde het ballet opnieuw met de opera tot Opera Ballet Vlaanderen, een fusie waar Jeanne Brabants zich niet mee kon verzoenen: “Toen ik die beslissing hoorde, ben ik ziek geworden” (Brabants in van den Broeck, z.p.).

Vlak voor haar dood op 2 januari 2014 sprak Brabants een laatste wens uit: er moest en zou een overzicht komen van al wat reeds gerealiseerd was op het vlak van dans, als het ware een *dansarchie*, of

een “Danshuis” zoals ze het zelf stelde (van den Broeck, z.p.). Op 31 december 2013 publiceerde Karl van den Broeck voor de nieuwswebsite Apache een interview met Brabants, waarbij hij haar introduceert als de oermoeder van de Vlaamse dans. Van den Broeck pende haar laatste woorden neer in het artikel bij wijze van testament. Brabants wond er geen doekjes om toen ze het gesprek als volgt aanvatte:

Er moet een Danshuis komen. Er moet een overzicht komen van wat er allemaal is gerealiseerd en dat moet samengebracht worden. Er is al een Letterenhuis, waarom kan er dan geen Danshuis komen? (Brabants in van den Broeck, z.p.)

Een klein decennium na haar overlijden is die wens nog niet in vervulling gegaan: de documenten rond haar levenswerk bleven wijdverspreid en grotendeels ongeordend achter; de waardevolle originelen zijn vaak verdwenen; de archieven van de instituten die ze oprichtte, raakten verspreid over verschillende archiefinstellingen; en wegens gebrek aan overzicht kunnen grote instanties het archiefmateriaal dat ze in hun bezit hebben nog niet voor het publiek ontsluiten. In dat laatste interview getuigt Brabants dat ze nog een hele schat in huis heeft liggen: “Ik zou graag hebben dat mijn archief en bibliotheek niet versnipperd raken én dat er iemand onderzoek op zou verrichten” (Brabants in van den Broeck, z.p.). In de hoop de geschetste situatie te verbeteren en in navolging van haar laatste wensen, brengen we het werk van Jeanne Brabants en haar oproep tot een “Danshuis” opnieuw onder de aandacht.

Een “Danshuis”, een archief voor de dans

Het dansarchief is als een organisme, een steeds groeiende entiteit waar dood en leven dicht bij elkaar liggen. Licht, water en zuurstof zijn essentiële elementen van leven, want zonder één van deze basisstoffen treedt de dood in. Zo ook met het archief: zonder de mogelijkheid om de getuigenissen van creatieprocessen en dansvoorstellingen vast te leggen, te bewaren en levend te houden, sterft

een hoofdstuk in de dansgeschiedenis. In onze speurtocht naar het nalatenschap van Jeanne Brabants, waarbij onze focus vooral op haar dansnotaties lag, hadden we een rijkdom aan archiefmateriaal verwacht. Wetende hoe invloedrijk Brabants is geweest, moest er toch een rijkelijk gevuld en vakkundig beheerd archief van haar bestaan? Niets bleek minder waar.

Allereerst ging de zoektocht moeilijk van start. Het was duidelijk dat onze queeste bij Opera Ballet Vlaanderen moest beginnen, maar meteen botsten we op verschillende hindernissen. Het bleek zelfs niet eenvoudig om erachter te komen of Opera Ballet Vlaanderen überhaupt wel een archief had. Op de website stond hierover geen informatie en ook Google wou ons de weg niet wijzen. Uiteindelijk gaf een gedateerde vacature voor de functie van archivaris bij Opera Ballet Vlaanderen prijs dat er wel degelijk een archief moest zijn, eentje dat op zoek was geweest naar een bekwame coördinator. De vacature bracht ons bij de juiste contactpersoon, die echter al gauw meedeelde dat het archief helaas gesloten was voor publiek. Na verdere communicatie bleek dat het archief van het voormalige Koninklijk Ballet van Vlaanderen sinds de fusie met Opera Vlaanderen nog niet geordend en geïnventariseerd was, wat een bezoek aan de site natuurlijk belemmerde. Bijgevolg kon ook niemand bevestigen of er al dan niet veel persoonlijke bronnen van de oprichtster van het Ballet van Vlaanderen te vinden zouden zijn. Het idee dat archiefonderzoek betekent dat je naar de bron teruggaat leverde in dit geval dus maar weinig op: we wisten dat er een archief van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen bestond en wie het beheerde, maar we kregen geen zicht op wat er dan precies bewaard lag. Eind 2019 (toen wij ons onderzoek voerden) werd ons overigens toegefluisterd dat het minstens nog een jaar zou duren vooraleer het archief voor het publiek geopend zou kunnen worden.

In verschillende brieven en manifesten ijverde Jeanne Brabants voor de erkenning van dans als onafhankelijke kunstvorm en beklemtoonde ze hoe dit een eigen institutionele context veronderstelt (Brabants). Een open, gecentraliseerd dansarchief vormde zonder meer onderdeel van die gewenste institutionalisering (van den Broeck). Dat nota bene de instantie die ze zelf oprichtte – maar die vlak na haar dood en tegen haar wil in gefuseerd werd met de opera – er intussen nog niet in geslaagd is om deze droom te vervullen, legt de vinger pijnlijk op de wonde. De verwezenlijking van Brabants’

droom vereist natuurlijk heel wat logistieke en organisatorische inspanningen, waarvoor helaas vaak geen middelen voorhanden zijn. De fusie tussen het Ballet van Vlaanderen en de Vlaamse Opera betekende ook dat twee archieven werden samengebracht en dus geïnventariseerd moesten worden, een titanenwerk waarvoor om financiële redenen slechts één archivaris kon worden ingeschakeld. De focus lag daarbij in de eerste plaats op het archief van de opera, tevens het archief waar de toenmalige archivaris reeds bekend mee was. Bijgevolg was eind 2019, ruim vijf jaar na de fusie, het balletarchief nog ongeordend.

Het inventariseren van omvangrijk archiefmateriaal is natuurlijk niet voor de hand liggend: het duurt een poosje vooraleer de archivaris heeft achterhaald om welke bronnen het precies gaat en sommige bronnen zijn niet zomaar terug te herleiden tot hun oorsprong. Zonder inventaris met omschrijvingen van de archiefstukken weet men in een grote instelling als Opera Ballet Vlaanderen niet exact wat er in het archief bewaard ligt. Meer zelfs, zonder overzicht kunnen archiefstukken gemakkelijk verloren gaan of beschadigd worden. Toch ondernam de instelling al stappen in de goede richting. Eind 2019 was het archief niet toegankelijk omdat er aan een beter beheer werd gewerkt en men ook het beschikbaar materiaal in kaart wou brengen. Bovendien werd ons verteld dat het audiovisueel beeldmateriaal gedigitaliseerd werd. Deze inspanningen tonen aan dat er een stijgend besef is rond de waarde van archiefbronnen en het correct bewaren ervan. Intussen heeft Opera Ballet Vlaanderen een online archief op hun website geplaatst (<https://operaballet.be/nl/herbeleef/zoeken-in-archief>). Een snelle blik op deze pagina toont dat het online archief tot nu toe weinig te bieden heeft: het digitaliseren van beeldmateriaal blijkt een werk van lange adem te zijn. De trage digitalisering in combinatie met een moeilijk consulteerbaar fysiek archief maakt dat Opera Ballet Vlaanderen zijn geheimen vooralsnog niet prijsgeeft.

De gecentraliseerde verzameling van schriftelijke en visuele bronnen uit Brabants' nalatenschap bleek zich dus niet onder het dak van Opera Ballet Vlaanderen te bevinden. Onze tweede stap was een ontdekkingsstocht naar de archiefinstellingen in Brabants' thuis haven Antwerpen, maar ook die onderneming mocht niet baten. Het Felixarchief en Letterenhuis, twee prominente archieven in Antwerpen, konden ons elk slechts een dunne map met informatie

NOTA BETREFFENDE DE DANSKUNST IN BELGIË

- Overal, maar in België in het bijzonder, is de danskunst ondenkbaar. Zij vergt een gezond lichaam, degelijke oefening en een eindeloze energie.
- Om deze redenen zijn er weinig beoefenaars en onder deze, weinig werkelijk bekenden.
- Hochtans voelen vele jongeren voor de dans en hebben er aanleg voor. Indien er grotere kanssen op een treffelijke broodwinning bestonden, zouden veleren zich tot deze kunst wenden. Een grotere selectie zou aldus ontstaan.
- Onze opera's werken in grote mate met niet gevormde elementen. De geschoolde leidende krachten moeten gedeeltelijk in hun broodwinning voorzien door het geven van lessen. (de dansers zijn steeds de laagst betaalden)
- Er bestaan in ons land een aantal privéscholen van diverse stroming en van zeer uiteenlopend gehalte. Het aantal, waar werkelijk artistieke normen gelden, is eerder gering.
- Ook de beste onder deze schoolleiders kunnen zich niet volledig aan de kunst wijden, omdat zij om economische redenen, hun school op een ruimere basis moeten vestigen: lesgeven aan leken, gymnastiek, kinderdans enz.
- De meeste van deze scholen vormen met enkele zeventende "beroepsleerlingen" kleinere of grotere dansensembles. Deze "beroepsleerlingen" zijn soms min of meer bemiddelde jongeren, die degelijke lessen kunnen volgen, maar die mettertijd wegens allerlei omstandigheden wegvallen. Anderen wijden zich buiten hun hoofdberoep, tijdens de avonduren aan de dans. Vele van deze ensembles hebben daardoor een heest bestendig wisselend karakter, wat, de zo noodzakelijke eenheid niet bevestert.
- Er bestaat voor deze ensembles weinig gelegenheid tot optreden. Op geen enkel gebied hebben echte dilettanten, ^{voet}veel op geschoolde mensen, dan juist in de dans. Inrichters van feesten en het publiek in het algemeen, hebben wat de danskunst betreft, nagenoeg geen onderscheidingsvermogen. De "goedkoopste" hebben steeds de voorkeur. De dansbeoefenaars met artistiek geweten kunnen niet "goedkoop" optreden. Er is geen kunst, die zoveel kost. Een dans van slechts enkele minuten, vraagt uren van studie en oefening. Costumes kosten veel geld.
- Als broodwinning is de danskunst dan ook niet te beoefenen. Alleen diegenen, die een bijverdiensite hebben als leegver kunnen zich de luxe - en een zeer dure - veroorloven om te dansen.
- De noodzakelijkheid bestaat dus, daarin verandering te brengen en voor deze kunstvorm hetzelfde te doen, wat voor andere takken wordt gedaan.
- Twee voorwaarden dienen daarvoor vervuld te worden:
  - 1° Een openbare school voor beroepsopleiding inrichten.
  - 2° Aan de leerlingen van deze school moet men een toekomst kunnen verzekeren. Deze tweede voorwaarde is van kapitaal betekenis. Elk voortgezet onderwijs dient daartoe andere rekening mee te houden.

- Er zou alvast dienen bepaald te worden, dat de openbare schouwburgen hun dansselementen uitsluitend uit de gediplomeerde leerlingen van deze school zouden moeten recrutereren.
- Het is mijn vaste overtuiging, dat in deze school zowel het klassieke ballet als de moderne richting van Laban en Jocas, alsook de opvattingen van het Engelse Sadler's Wells ballet zouden moeten onderwezen worden. Hoe men ook tegenover het klassieke ballet kan staan, mijn ervaring is, dat ook de danser van de moderne stroming, het klassieke ballet als techniek ~~kan~~ niet kan missen.
- Het is dus nodig, dat de leerkrachten van deze school uit specialisten van deze verschillende richtingen zouden bestaan. Het is daarbij onontbeerlijk, dat van tijd tot tijd buitenlandse leraars lessen zouden komen geven. Een gedetailleerd programma van de school zou natuurlijk nog andere vakken zoals theatertechniek, belichting, decor, costume, kunstgeschiedenis enz. moeten bevatten.
- Het bestaan van deze school zou ~~aanleiding~~ aanleiding kunnen geven tot de oprichting van een groot dansensemble.
- Er zijn n.l. drie realisatiemogelijkheden :
  - 1) Een Antwerpse gemeentelijke instelling, misschien te beperkt om anderen uit het Vlaamse land te kunnen aantrekken en financiële bezwaren vanwege stadsbestuur
  - 2) Een nieuwe nationale instelling, Gewaar, dat ze te Brussel zou gevestigd worden met kans tot franse oriëntering
  - 3) Een afdeling van de "Studio van het Nationaal Toneel"

Voordelen: a) Nationale instelling
 b) gewetigd te Antwerpen
 c) slechts uitbreiding van bestaande instelling;
 d) bezuiniging: want jonge toneelspelers dienen een basis van bewegingsleiding te hebben en de dansers moeten zekere "toneelcursus" volgen.

Jeanne Brabants

Antwerpen, 22 November 1948

Afbeelding 1: Nota betreffende de danskunst in België door Jeanne Brabants. 22 november 1948. Foto van Elizabeth Tack op 15 november 2019. Origineel: Archiven van de stad Antwerpen, 683 #87. Het Felixarchief, Antwerpen.

over haar leven voorleggen in de vorm van krantenknipsels, gastenlijsten en tekeningen over een zaalindeling. Deze bronnen hadden voornamelijk betrekking op het administratieve luik van haar dansverleden. Naast deze secundaire bronnen die ons desalniettemin een beter idee gaven van waar Brabants zich zoal mee bezighield, vonden we ook interviews en nota's terug die haar denken rond de institutionalisering van dans blootlegden. De "Nota betreffende de danskunst in België" uit 1948 (zie *Afbeelding 1.1. en 1.2.*), vormt hier een sprekend voorbeeld van. We komen verder in dit relaas op deze nota terug, maar onze queeste kende eerst nog een vervolg: dansnotaties en andere sporen van haar choreografieën waren namelijk nog steeds nergens te bekennen.

Showtime in het EHBO-lokaal

Gelukkig zijn er nog gedreven enthousiastelingen die ijveren voor het in stand houden van een archief, zoals Koen Van Kerkhoven, de zoon van Jeanne Brabants. Via Staf Vos, onderzoeker bij het Centrum voor Muziek- en Podiumerfgoed (CEMPER), kwamen we met hem in contact. Al snel bleek dat Van Kerkhoven bereid was de dansnotaties van de hand van zijn moeder en andere archiefstukken die hij van haar in bezit had met ons te delen. We werden uitgenodigd om deze documenten te komen bekijken bij ShowTex, een bedrijf dat gespecialiseerd is in podiumtechnologieën en waarvan Van Kerkhoven CEO is. Na een lange treinrit naar Zwijndrecht werden we opgepikt door Staf Vos, die ons in de zoektocht vergezelde, en kwamen we aan bij wat voor ons het eindpunt van de queeste zou blijken. Na een warm welkom en met een heerlijke koffie in de hand werden we meegenomen naar een EHBO-lokaal in een vergeten hoek van het bedrijf.

Het werd snel duidelijk dat dit duffe lokaaltje met TL-verlichting al enkele jaren dienst deed als de laatste rustplaats van Brabants' nalatenschap: in een ouderwetse ijzeren kast stonden allerlei dozen op, onder en naast elkaar gestapeld. Er werden twee tafels tegen elkaar geschoven zodat we hiermee aan de slag konden. De opstelling in het EHBO-lokaal was een vreemd zicht en kon niet meer contrasteren met het beeld van een netjes geordend archief dat we al die tijd voor ogen hadden gehad. Waar in de meeste archieven gehamerd wordt op de juiste belichting en een gunstige temperatuur, was in dit geval een troosteloos EHBO-lokaal de bewaarplek van Jeanne Brabants' erfenis.

Deze plek zonder natuurlijke verlichting of enige verwarming wekte bij ons in eerste instantie een onbehaaglijke indruk op. De ruimte voelde eerder aan als een gevangenis dan een archief: niet alleen wij waren er even gevangen, maar ook en vooral leken de verschillende dozen met Brabants' erfenis er verscholen voor de buitenwereld. Zo krijgt dit materiaal niet de toewijding en belangstelling die evenwel de noodzakelijke zuurstof vormen om dit archief in leven te houden.

De afgesloten dozen zaten tot op de rand vol met boeken en papier. Staf Vos wist ons te vertellen dat CEMPER reeds een poging had gedaan om hun inhoud te inventariseren, maar die eerste inspanning vormde slechts een aanzet tot een werk van langere adem. Zo stuitte we op papierwerk dat nog niet geïnventariseerd was en ontdekten we materiaal waar ook Vos nog geen weet van had. De staat waarin de handgeschreven notities bewaard werden was erbarmelijk: de documenten lagen ietwat slordig op elkaar, met hier en daar een kreuk in het reeds vergeelde papier. De gekleurde scheidingsbladeren die waren toegevoegd en een opdeling tussen verschillende tijdsperiodes aangaven, getuigden van een minieme poging tot het aanbrengen van structuur. Door deze onaangepaste condities waarin het nalatenschap van Brabants zich bevindt, dreigt dit historisch waardevolle materiaal in een onomkeerbare staat van verval te geraken.

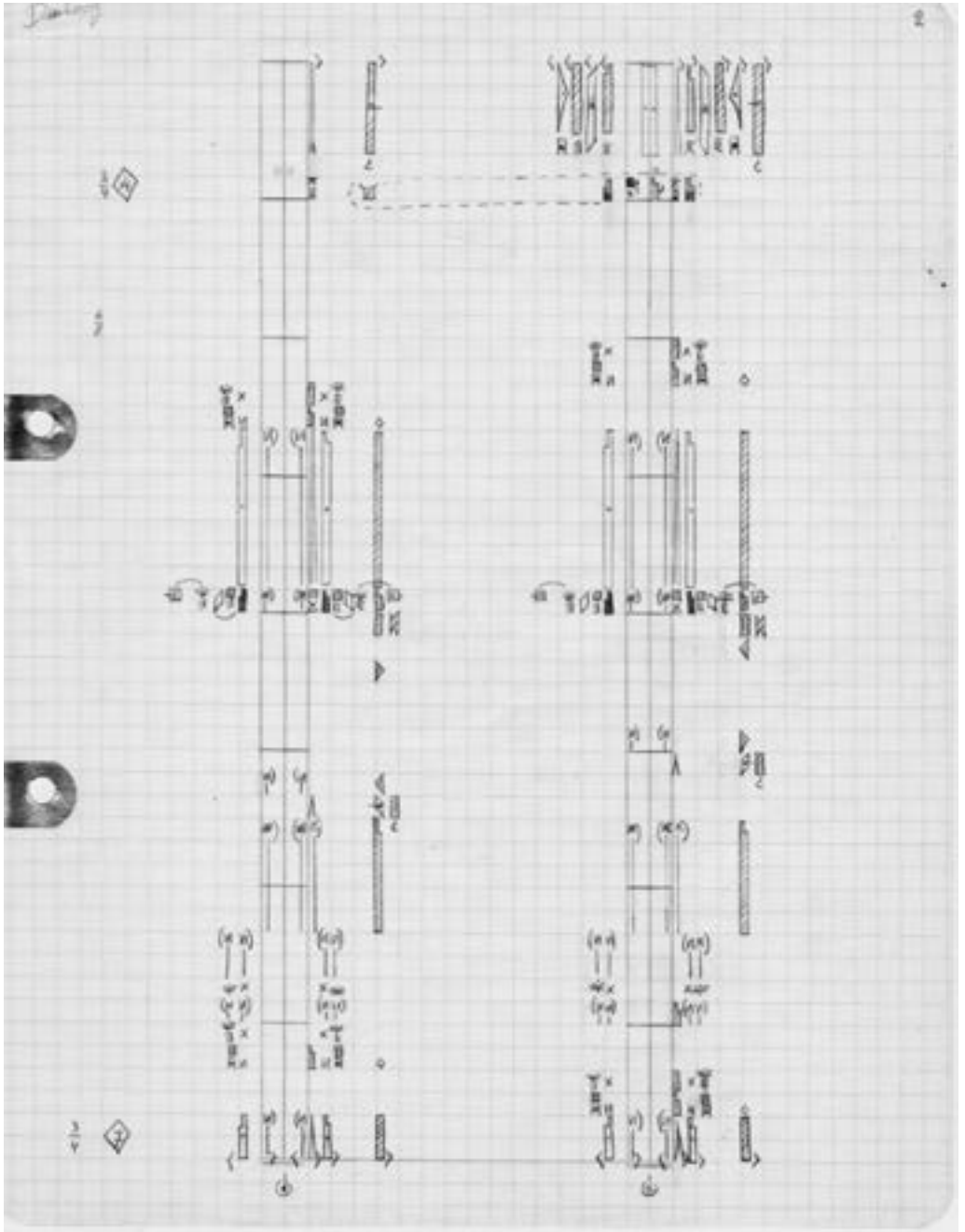
Na wat gesnuffel tussen de gangbare administratieve documenten visten we enkele fantastische dansnotaties uit een doos. Dat was precies waar we de hele tijd naar op zoek waren geweest. Tijdens haar carrière als choreografe gebruikte Jeanne Brabants de zogeheten Labanotatie. Dit notatiesysteem werd eind jaren 1920 ontwikkeld door bewegingskunstenaar en theoreticus Rudolf von Laban als een methode om menselijke beweging vast te leggen. Van Brabants vonden we een aantal tekeningen die erg technisch leken en wat doen denken aan verticale notenbalken gevuld met allerlei geometrische symbolen. Toch zijn deze documenten een rechtstreekse en precieze weergave van de bewegingen die Brabants choreografeerde. Zo geeft *Afbeelding 2* een stukje dans uit de voorstelling *Dialog* uit 1971 weer. Met deze notities in de hand lijkt het alsof we een stukje terug in de tijd reizen: we staan oog in oog met de hand en de pen van Jeanne Brabants zelf. Zo'n blad papier straalt geschiedenis uit en is op zijn beurt onderhevig aan de tand des tijds. Zoals *Afbeelding 2* toont, wordt het verval van het papier tegengehouden door verstevigings-

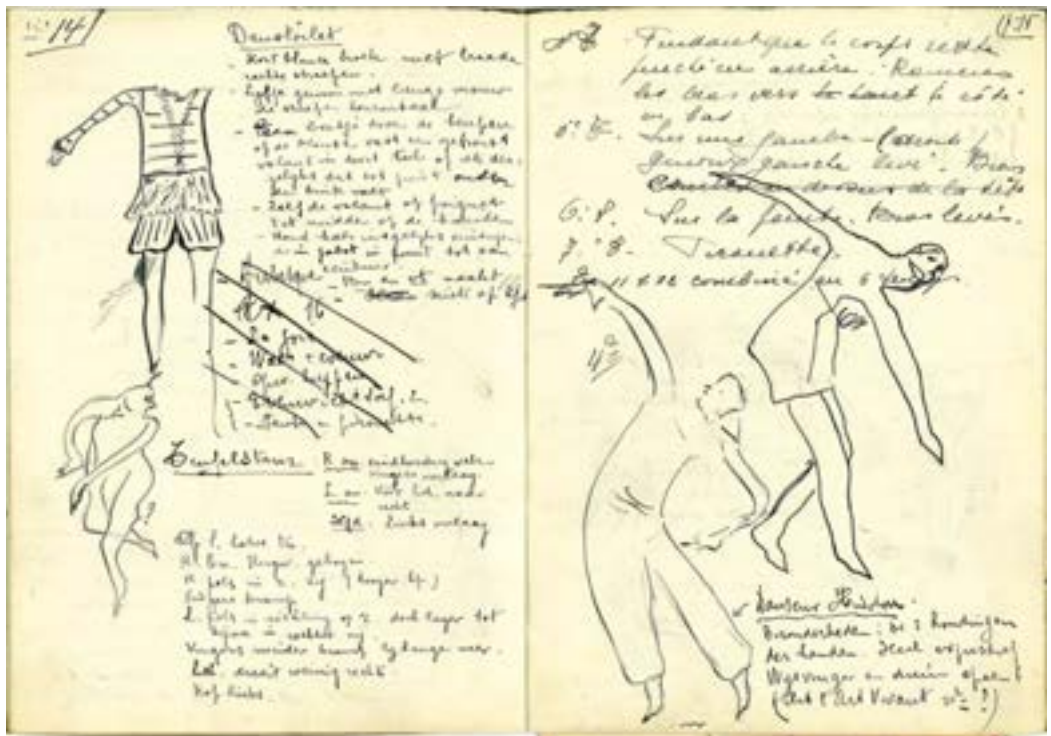
ringetjes, maar de vergeelde kleur wijst op de kwetsbaarheid van het materiaal. Toch blijft de schoonheid van de eigenhandig geschreven dansnotatie overeindstaan. Onze ogen dansten over de pagina's met gekke balkjes en moeilijk ontcijferbare symbolen. De ontdekking ervan vormde een puur zintuiglijke ervaring.

Binnen de Labanmethode wordt aan de hand van een reeks van hoekige symbolen het verloop van een beweging genoteerd. Het bijzondere aan deze zichtbaar complexe manier van noteren is dat het toelaat om elementen zoals expressie, intensiteit en spierkracht vast te leggen. Het noteren, lezen en uitvoeren van Labanotatie zijn vaardigheden op zich en vergen bijzondere oefening. Wie niet is ingewijd in de geheimen van de Labanotatie, kan de codes niet ontcijferen. Voor niet-kenners zoals wij is deze notatie een abstract kunstwerk op zich. De zeldzaamheid van deze archiefstukken waarvan de leesbaarheid al even zeldzaam is, maakt ons stil. Wie neemt er vandaag nog de tijd om met zoveel zorg beweging te capteren?

Naast Labanotatie maakte Jeanne Brabants ook uitgebreid gebruik van haar eigen ontwikkelde methode voor het vastleggen van dans. Zo toont een pagina uit haar persoonlijk notitieboek een aanpak die meteen heel anders lijkt. Op *Afbeelding 3* zien we hoe Brabants haar choreografieën neerpende in een kladschrift waarin tekst en tekeningen op een zeer beeldende manier met elkaar verwickeld zijn. Dit notitieboek maakt ons getuige van hoe een ongedateerde en ongetitelde voorstelling in zijn geheel tot stand kwam. Naast de beweging van het lichaam wordt er reeds, zoals we uit *Afbeelding 3* kunnen afleiden, ook een eerste idee gevormd over de kostuums. Dit gebeurt op een zeer organische manier waarbij verschillende spontane denkpistes door elkaar lopen. Kledij en beweging zijn verwickeld in een duet dat zich afspeelt in de verbeelding van Brabants. In tegenstelling tot de complexe Labanotatie wordt elke beweging hier vertaald in woorden waardoor je als lezer zonder voorkennis veel meer inzicht krijgt in hoe de choreografische stappen eruitzagen en horen te zien. Daarvan getuigt ook *Afbeelding 4*: een ongedateerd los papier dat we in een van de vele dozen terugvonden. Hierop staat vermoedelijk een leschoreografie genoteerd aan de hand van getekende stokfiguurtjes en talige instructies. Door hun beeldend karakter vormen de notities van Brabants als het ware een uitnodiging om de beweging over te nemen en zelf te dansen.

Afbeelding 2: *Labanotatie voor Dialog* (1971) door Jeanne Brabants (op muziek van Vaughan Williams). Pagina 3. Foto van Karlijn Clocheret op 28 november 2019. Archief van Jeanne Brabants en Bert Van Kerkhoven (tijdelijk bewaard bij Showtex, Zwijndrecht).

Afbeelding 3. Fragment uit notitieboek Jeanne Brabants: kostuumnotities voor ONBEKENDE VOORSTELLING (ONBEKEND JAAR). Pagina 14 en 15. Foto van Karlijn Clocheret op 28 november 2019. Archief van Jeanne Brabants en Bert Van Kerkhoven (tijdelijk bewaard bij Showtex, Zwijndrecht).

Kopieën nemen van de gevonden notaties was bij ShowTex geen probleem. Tussen de werknemers die orders afdrukten, maakten we scans van de gevonden schatten. Toch bleef er een donkere schaduw boven onze vondsten hangen, want de problemen waar wij tijdens onze zoektocht over gestruikeld waren zouden immers blijven voortduren: noch Van Kerkhoven, noch CEMPER beschikken over de nodige middelen om een verzorgd en overzichtelijk archief voor Brabants’ nalatenschap te verzekeren. Hoewel Van Kerkhoven het archief levend wil houden, gaf hij aan dat de situatie niet houdbaar is. Zo beschikt hij niet over de juiste apparatuur om de bronnen in correcte omstandigheden te bewaren. Nochtans heeft dit archief dringend bescherming nodig, zoniet dreigt een significant stuk geschiedenis verloren te gaan. Waarom Van Kerkhoven het persoon-

Afbeelding 4. Los papier met notities voor een leschoreografie van Jeanne Brabants (Ongedateerd). Foto van Karlijn Clocheret op 28 november 2019. Archief van Jeanne Brabants en Bert Van Kerkhoven (tijdelijk bewaard bij Showtex, Zwijndrecht).

lijke archief van zijn moeder niet uit handen geeft en in een publieke archiefinstelling onderbrengt, daar kunnen we enkel over speculeren. Hij lijkt alleszins liever zelf over haar nalatenschap te willen waken zolang er geen centrale archiefinstelling voor dans bestaat. Die instelling zou zich bovendien in Antwerpen moeten bevinden. Brabants wilde namelijk in geen geval dat haar nalatenschap naar elders zou verhuizen, omdat Antwerpen “altijd het voortouw [heeft] genomen om het ballet in Vlaanderen internationaal op de kaart te zetten” (van den Broeck). Tot nu toe wil echter geen enkel archief de droom van Brabants ten volle waarmaken, zodoende doet haar zoon zijn uiterste best om die taak op zich te nemen.

Tijd voor verandering

Dat het archiefmateriaal van Jeanne Brabants zich niet in een centrale collectie bevindt, laat staan in een gecentraliseerd archief voor dans, ligt in de lijn van verschillende structurele problemen waar de cultuur- en erfgoedsector zich vaak mee geconfronteerd ziet. Zo betekent voor veel organisaties de aanhoudende subsidievermindering een fundamentele hap uit hun werkings- en personeelsbudget. Het overgebleven vermogen wordt dan ook vaak besteed aan *overleven* eerder dan *overleveren*. Het is een terugkerend pijnpunt: binnen de cultuur- en erfgoedsector was altijd al een uitputtende strijd om erkenning gaande en de zoektocht naar middelen verliep daardoor telkens zeer moeizaam. Dat blijkt ook uit de open brieven van Brabants uit de jaren 1940 en 1950. Hoewel het hedendaagse cultuurpolitieke klimaat niet zomaar te vergelijken valt met wat er zich ten tijde van Jeanne Brabants' carrière afspeelde, heeft de cultuursector nooit echt hoog op de prioriteitenlijst van politici gestaan en zijn de beschikbare middelen doorgaans schaars. In 2020 waren de projectsubsidies de pineut: deze subsidies moesten plaatsmaken voor grootschalige projecten die de Vlaamse cultuur en haar erfgoed zouden promoten. Daarbij lijkt men echter vergeten te zijn dat veel erfgoed ooit geboren is uit net kleinschalige projecten. Ook Jeanne Brabants begon ooit als kleine speler met veel ambitieuze dromen en eigen projecten. Haar hele leven stond ze op de barricaden om dans als volwaardig beroep en autonome kunstvorm te verdedigen en uiteindelijk is ze zo uitgroeid tot een kopstuk van de Vlaamse canon.

De ironie wil dat onder de weinige bronnen die we in het FelixArchief aantreffen, precies wel de documenten bewaard werden waarin Brabants deze situatie omtrent dans op de korrel neemt. Met haar eerder genoemde "Nota betreffende de danskunst" die ze in november 1948 schreef, zorgde ze voor een ommekeer binnen de danswereld. Zoals Afbeelding 1 toont, bekritiseert ze in haar nota de lakse houding tegenover dans: als andere kunsten geprofessionaliseerd konden worden, waarom bleef dans dan achter (Brabants)? Dansen was op dat moment nog geen bezigheid waar iemand van kon leven; een waarheid die voor vele autonome danskunstenaars vandaag de dag helaas nog steeds geldt. Volgens Jeanne Brabants was dit destijds te wijten aan een vicieuze cirkel die begint bij het gebrek aan opleiding op hoog niveau. Dit gebrek hing samen met

het feit dat opdrachtgevers in de danswereld niet de beste maar de goedkoopste dansers tewerkstelden. Hierdoor was er enerzijds bij potentiële beroepsdansers weinig animo om professioneel danser te worden, anderzijds konden dansscholen hun opleiding niet professionaliseren omdat ze ook les moesten geven aan kinderen en hobbydansers om rond te komen. Omdat een carrière als danser in die naoorlogse jaren weinig toekomstperspectief bood, waren er ook geen vaste dansensembles: niemand had de tijd of het kapitaal om zich voltijds toe te leggen op de danskunst. Al deze factoren maakten het haast onmogelijk om van dansen een hoofdberoep te maken in Brabants' jonge jaren. In haar nota stelde ze dat dit moest veranderen. Ze zag de oplossing in het installeren van een beroepsopleiding voor dans op hoog niveau. Deze school moest in eerste instantie openbaar zijn, zodat iedereen zich kon aanmelden; ten tweede moest er zowel klassieke als moderne dans aangeleerd worden opdat de studenten een grondige basis zouden hebben. Een derde voorwaarde was dat de studenten na hun studie economisch zouden moeten kunnen overleven als danser. Dit kon volgens Brabants als er formele afspraken bestonden die bepaalden dat openbare schouwburgen hun dansers enkel uit die geschoolde groep zouden rekruteren. Hoewel er dankzij de inzet van Brabants sindsdien grote stappen vooruit zijn gezet en we in Vlaanderen ondertussen enkele gevestigde dansgezelschappen en -scholen hebben, blijft het steeds een strijd om middelen te vinden.

Het huidige beleid zet paradoxaal genoeg vooral in op het hedendaagse Vlaamse erfgoed, terwijl er nog veel werk op de plank ligt om het erfgoed uit het verleden te verzamelen, te inventariseren en op een eerbiedige manier te bewaren. Jeanne Brabants is een treffend voorbeeld: ze is een monument binnen de Vlaamse balletkunst, maar er wordt nagenoeg weinig moeite gedaan om haar nalatenschap te consolideren. Met de fusie tussen de Vlaamse Opera en het Koninklijk Ballet Vlaanderen in 2014 werd dit nogmaals pijnlijk duidelijk. Niet alleen betekende de fusie dat er nog meer archiefwerk te verwerken viel binnen één instelling met even weinig middelen, maar het druiste zoals eerder gesteld ook regelrecht in tegen Brabants' wens voor de autonomisering van het ballet. Hoewel de choreografieën van Brabants nog met verve gebracht worden door het huidige Ballet Vlaanderen binnen de werking van Opera Ballet Vlaanderen, lijken haar ideeën langzaam maar zeker tot de vergetelheid gedoemd.

Brabants' wens is nog niet in vervulling gegaan. Naast de overlevingsstrijd die dans- en cultuurhuizen blijven voeren, ligt het erfgoed van Brabants nog steeds verscholen in een roerloos archief. De notities, schetsen en schema's die door de verbeeldingskracht van de choreografe en haar dansers in beweging werden omgezet, liggen door institutionele gebreken al jaren verborgen in een stapel ongeordende archiefdozen. Wie het heft in eigen handen neemt en op onderzoek uitgaat, ontdekt de diepere betekenis van wat we hier een roerloos archief noemen. Omdat het nalatenschap van Brabants verspreid ligt over verschillende archieven die niet altijd heel toegankelijk zijn, ontbreekt het de onderzoeker aan een centraal vertrekpunt. Door het gebrek aan inventarisering zijn er maar weinig coördinaten om de juiste koers aan te houden. Het is dus dringend tijd om het roer om te gooien. Tot haar sterfbed bleef Brabants strijden om dans te institutionaliseren, te beschermen en te archiveren, maar wie neemt het roer nu van haar over?

Geciteerde Werken

Brabants, Jeanne. "Nota betreffende de danskunst in België". 22 november 1948. Archieven van de stad Antwerpen, 683 #87. Antwerpen: Het Felixarchief.

van den Broeck, Karl. "Het testament van Jeanne Brabants, oermoeder van de Vlaamse dans." 31/12/2013. www.apache.be/2013/12/31/het-testament-van-jeanne-brabants-oermoeder-van-de-vlaamse-dans/